

משיח בן יוסף ואנשי האמנה בירושלים

הרב ש.י. וייצן

זכו ולא זכו

אנו בתהליך של קיבוץ גלויות כבר למעלה ממאה שנים. תהליך זה מלווה בקשיים רבים. הקשיים הנם גם קשיים מעשיים גם קשיים רוחניים וגם צרות ומלחמות.

לכאורה המקום שמתאים לצרות וקשיים זה הגלות. מפני חטאנו גלינו מארצנו. ועל חטאינו אנו צריכים לכפר בהיותנו בגלות. לכאורה היציאה מהגלות היא כתוצאה מהשלמת תהליך הזיכוך והתיקון של עם ישראל בגלות. לאחר אלפיים שנות גלות עם ישראל נקי מכל מום ולכן זוכה לחזור לארץ ישראל. אם כן מדוע החזרה לארץ ישראל היא מלווה בייסורים?

לא רק מראיינו את המציאות אנו מבחינים בצרות וקשיים המלווים תהליך זה. גם בדברי הנביאים אנו רואים נבואות המתארות ייסורים ומלחמות גם לאחר שעם ישראל יחזור לארץ ישראל. בנביאים אנו קוראים על מלחמת גוג ומגוג, גם בדברי חז"ל אנו רואים שהם דברו על תקופה של מלחמות לפני שמשיח בן דוד בא, ועל חבלי משיח¹.

אם כן, צריך להבין מדוע החזרה לארץ ישראל קשורה לקשיים?

ידועים דברי חז"ל בהבחנתם בין גאולת 'בעתה' לגאולת 'אחישנה'. וכך אמרו חז"ל:

"רבי יוחנן אם ראיתי דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו שנאמר 'כי יבא כנהר צר ורוח ה' נוססה בו' וסמך ליה 'ובא לציון גואל'. ואמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב בדור שכולו זכאי דכתיב 'ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ' בדור שכולו חייב דכתיב 'וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע' וכתוב 'למעני אעשה'. אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע בן לוי רמי כתיב 'בעתה' וכתוב 'אחישנה' - זכו אחישנה לא זכו בעתה אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע בן לוי רמי כתיב 'וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה' וכתוב 'עני ורוכב על חמור' זכו עם ענני שמיא לא זכו עני ורכב על חמור"².

אנו רואים שתי דרכים לגאולה - גאולה שבאה מכח זכותם של ישראל, גאולה זו הינה גאולה שבאה עם ענני שמיא ומסביר רש"י שם: "במהירות", ובדאי שאו הגאולה תהיה בדרך ניסית ללא ייסורים. אולם אם עם ישראל לא זוכה, הגאולה תבוא כעני ורוכב על חמור, וכפי שהסביר

1. מגילה יז, ב.

2. שבת קיח, א.

3. סנהדרין צח, א.

רש"י: "כעני הבא על חמורו בעצלות". בסוג הגאולה הזו, אמרו חז"ל שתהיינה צרות רבות בתהליך הגאולה.

אנו רואים שיש תהליך גאולה גם כשעם ישראל לא זכאי לגאולה. אם כן מה המניע לגאולה? הגלות היא כתרופה מרה שניתנת לאומה. עם ישראל בהיותו בארץ ישראל הושפע מהגויים שסביבו והאיזון בין הרוח לבין החומר הופר. "שמנת עבית כשית" המפגש עם טוב הארץ גרם לעזיבת הרוח. ההתנתקות הלאומית מעיסוק בחומר באה להטמיע בעם ישראל את הנטייה לרוח את היכולת לשלוט על החומר ולא להשתעבד לו. אולם כמו כל טיפול תרופתי בחולה יש מצבים שהתרופה כשלעצמה היא גורמת למחלה חדשה. כך גם הגלות, במשך זמן רב הטיפול התרופתי של הגלות היתה בו תועלת יותר מנזק. אולם בשלב מסוים הניתוק מארץ ישראל, הפיזור והנתק בין חלקי האומה מהווה סכנה קיומית לעצם יכולת ההשרדות הלאומית. רגע לפני שהגלות נהפכת להיות בית קברות פיזי ורוחני לעם ישראל, הקב"ה משגיח משמים וקובע שהגיע עת הגאולה. שם ה' הקשור למציאות עם ישראל עומד ומתחלל בגויים.

"ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי באמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו ואחמל על שם קדשי אשר חללוהו בית ישראל בגוים אשר באו שמה לכן אמר לבית ישראל כה אמר אדני ה' לא למענכם אני עשה בית ישראל כי אם לשם קדשי אשר חללתם בגוים אשר באתם שם וקדשתי את שמי הגדול המחלל בגוים אשר חללתם בתוכם וידעו הגוים כי אני ה' נאם אדני ה' בהקדשי בכם לעיניהם ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם".⁴

סיבת הגאולה אינה משום שכבר נתרפאה האומה בצורה שלמה. סיבת הגאולה משום שאי אפשר להשאיר את העולם במציאות של חילול ה'.

ודאי שהגלות ריפאה רבים מן המומים העקריים שנדבקו באומה בראשית ימי נערוּתה. אולם הגלות עצמה גרמה למחלות אחרות ולשם כך אנו באים להרפא לארץ ישראל שזה מקום ההבראה הלאומי שלנו.

אם כן, אנו רואים, שגם לאחר שנחזור לארץ ישראל עדיין יש להמשיך בתהליך של הודככות והיטהרות.

"וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו ומשפטי תשמרו ועשיתם וישבתם בארץ אשר נתתי לאבותיכם והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים והושעתי אתכם מכל טמאותיכם וקראתי אל הדין והרבייתי אתו ולא אתן עליכם רעב".⁵

4. יחזקאל לו, כ-כד.

5. יחזקאל לו, כה-כט.

ניתן לומר שהיסורים והצרות בזמן הגאולה זה חלק מתהליך התיקון וההתעלות שעדיין אנו צריכים להשלים בתהליך גאולה שהוא בבחינת "לא זכו". ניתן להשוות את הגאולה העתידה ליציאת מצרים. כמו שביציאת מצרים עם ישראל היו במ"ט שערי טומאה ולא יכלו להתמהמה. והיה צורך לגאול את עם ישראל בחפזון כדי שלא יפלו בשער הנ'. אולם מכיון שלא נשלם הזיכור בגלות מצרים, היה צורך להשלים את מציאות הגלות בגלויות האחרות. על כן כשאברהם אבינו מתבשר בברית בין הבתרים על גלות מצרים, נרמז שם גם על ד' מלכויות. כך גם נרמז בנביאים ובדברי חז"ל שאם עם ישראל יהיה בבחינת לא זכו ולא יוכל להתרפא בריפוי גמור ושלם בגלות, יהיה צורך להשלים את תהליך חריפוי על ידי חבלי משיח ומלחמות גוג ומגוג.

חבלי משיח ומלחמת גוג ומגוג

אנו מוצאים בגמרא שני סוגי צרות בזמן הגאולה. חבלי משיח ומלחמות גוג ומגוג. "אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם ומלחמת גוג ומגוג".

נראה שחבלי משיח הכוונה לשם כולל לכל היסורים שיהיו בתהליך היציאה מהגלות. צרות אלו אינם רק לחלק מסוים באומה. רש"י מביא שהכוונה לצרות שיהיו גם לתלמידי חכמים. כדברי חז"ל:

"אמר רבי זירא אמר רבי ירמיה בר אבא דור שכן דוד בא קטיגוריא בתלמידי חכמים כי אמריתה קמיה דשמואל אמר צירוף אחר צירוף שנאמר ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער תני רב יוסף בוזוי ובוזוי דבוזוי".

בדברי הרב קוק ניתן לראות שחבלי משיח קשורים לקשיים הרוחניים בדרך הגאולה. הקשיים הרוחניים יהיו קשיים לכל חלקי העם.

"גדוים ונמוגים הננו למראה דור שלם - אבות ובנים יחדיו של אומה שלמה - המתהפך בחבלי בענות נוראה ומצוקי שאול. והכאב כל כך גדול, עד שנוטל ממנו גם כן את כשרון הדבור, איננו יכול בשום אופן אפילו לספר את צרותיו, בדבור מובן ומבואר".

"מקובלים אנו שתהיה מרידה רוחנית בארץ ישראל ובישראל, בפרק שהתחלת תחית האומה תתעורר לבוא... הצורך למרידה זו היא הנטיה לצד החומריות...

6. שבת ק"ח, א.

7. כתובות ק"ב, ב.

8. עקבי הצאן, מאמר "הדור".

וזאת הנטיה כשתולד תדרך בזעם ותחולל סופות, והם הם חבלי משיח אשר יבסמו את העולם כולו על ידי מכאוביהם".

אולם במלחמות גוג ומגוג מדובר על צרות שתהינה סביב מלחמה מסוימת.

מלחמה זו מתוארת בכמה נבואות, אין בהירות מה בדיוק יהיה במלחמה זו. אולם ישנם מספר נקודות שהנם ברורות.

א. מלחמה זו תהיה לאחר שעם ישראל יחזור מהגלויות, יתיישב בארץ, ואז תפרוץ מלחמה⁹.

ב. במלחמה זו יהיו הרבה ייסורים וצרות¹⁰.

ג. המלחמה תהיה מלחמה של גויים על ירושלים¹¹.

ד. במלחמה זו יהיו מתחים בין קבוצות שונות בתוך עם ישראל¹².

בנביאים מתואר הספד גדול שיהיה לאחר גמר המלחמה הנוראה על ירושלים, מלחמה שכנראה יהיה בה ייסורים גדולים.

"ביום ההוא יגן ה' בעד יושב ירושלים והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדויד ובית דויד כאלהים כמלאך ה' לפניהם והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים הבאים על ירושלים ושפכתי על בית דויד ועל יושב ירושלים רוח חן ותחנונים והביטו אלי את אשר דקרו וספדו עליו כמספד על היחיד והמר עליו כהמר על הבכור ביום ההוא יגדל המספד בירושלים כמספד הדרמון בבקעת מגדון וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דויד לבד ונשיהם לבד משפחת בית נתן לבד ונשיהם לבד"¹³.

חז"ל מתייחסים להספד שיכלול את כל חלקי העם¹⁴, על מה ולמה?

"וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד... הא הספידא מאי עבדתיה פליגי בה רבי דוסא ורבנן חד אמר על משיח בן יוסף שנהרג וחד אמר על יצר הרע שנהרג. בשלמא למאן דאמר על משיח בן יוסף שנהרג היינו דכתיב והביטו אלי את אשר דקרו וספדו עליו כמספד על היחיד אלא למאן דאמר על יצר הרע שנהרג האי הספידא בעי למעבד שמחה בעי למעבד אמאי בכו כדדרש רבי יהודה לעתיד לבא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה הללו בוכין והללו בוכין צדיקים בוכין

9. אורות אורות התחיה, מד.

10. יחזקאל לה, י-יב.

11. זכריה יג, ו-ט; יד, ב.

12. זכריה יב, ב-ג.

13. זכריה יב, ז.

14. זכריה יב.

15. עי"ש במלבי"ם.

ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה ואף הקדוש ברוך הוא תמה עמהם שנאמר כה אמר ה' צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא"¹⁶.

לכאורה דברי חז"ל על הריגת משיח בן יוסף ניתנים להתפרש כפשוטם. בזמן המלחמה יהיה מנהיג גדול לעם ישראל שיקרא משיח בן יוסף. במהלך המלחמה הוא ימות ועל מותו בתום המלחמה יעשו הספד גדול. אולם הדעה השנייה, הסוברת שההספד הוא על הריגת יצר הרע, אינם יכולים להתפרש כפשוטם של מקראות. ונראה שחז"ל בדבריהם נתכוונו שיהיו יסורים מסוגים שונים בזמן המלחמה, אולם הסיבה לכל היסורים יהיה יצר הרע, וגמר המלחמה תלוי ביכולת להתגבר על יצר הרע. ולאחר גמר התהליך הרוחני יפסקו היסורים. כסיכום לכל התקופה המיוחדת של הנסיונות הרוחניים וההתגברות עליהם וכל היסורים שגרמו ליכולת להתגבר עליהם יעשו כינוס גדול שבו יסכמו את כל התקופה.

הסבר זה מביא אותנו גם להתבונן על הדעה הסוברת, שההספד יהיה על הריגת משיח בן יוסף שאין הדברים מתפרשים כפשוטם. לא מדובר דוקא על מנהיג מסוים שיהיה. גם משיח בן יוסף הוא סימן לסוג מסוים של מנהיגים עם תכונות מסוימות שבאים להושיע את ישראל, אולם במלחמת גוג ומגוג לא יצליחו להושיעם, ועל כך יהיה הספד גדול.

מיהו משיח בן יוסף

הרב קוק כתב מאמר "המספד בירושלים"¹⁷, על דברי חז"ל שמשח בן יוסף עתיד לההרג. ובין השאר באר הרב מיהו משיח בן יוסף. כפי שהסברנו לעיל לא מדובר רק על דמות מסוימת. מדובר על כח שחייב להבנות באומה. כמו שבאדם יש גוף ונשמה כך גם באומה צריך שיהיו לה שני משחיים. משיח בן יוסף הוא מקביל לערך הגוף האנושי, השוקק לטובת האומה ושכלולה החומרי. ומשיח בן דוד הוא הצד השני והוא הכח לשכלול הרוחניות בעצמה.

ההתנערות לבקש חוזה לאומי, חמרי, ויתר מכשירי החיים הכלליים הם הכשרת משיח בן יוסף. אם כן ניתן לסכם שמשח בן יוסף זו התנועה שתבנה את הצד הלאומי באומה בעיקר בצדדיה החומריים.

מתלמידי הגאון מוילנה הובאו דברים בשם הגאון מוילנה, כשעיקר הדברים נסוב סביב דברי חז"ל על משיח בן יוסף. וכך מתחיל הספר:

"בעמידתנו על סף האתחלתה דגאולה עלינו ללמוד היטב את קנ"ו התכונות, הבחינות, הכינויים והסגולות של משיח בן יוסף ומסודות האתחלת הנרמזים בחבוריו של רבנו".

אם כן להבין לעומק את כל מהותו של משיח בן יוסף, את שורשו, את צורת הופעתו, את תפקידיו, אין אנו יכולים לסכם אולם במאמר זה נביא מקצת דבריו וכפי מיעוט הבנתנו.

16. מגילה ג, א.

17. מאמרי הראיה עמ' 74.

ב. כל עבודת קבוץ גלויות, בנין ירושלים והרחבת ישוב ארץ ישראל להחזרת השכינה, כל עיקרי העבודה וכל פרטיה ופרטי פרטיה נאחזים ביעודו ובתפקידו של משיחא דאתחלתא משיח הראשון, משיח בן יוסף שהוא הכח הנסי המסייע לכל פעולה הנעשית באתערותא דלתתא על דרך הטבע, כי משיח בן יוסף מהארץ ומשיח בן דוד משמים לפי בחינת רחל ולאה כנודע בעקבות משיחא וקץ המגולה. גם משיח בן יוסף עצמו הוא בב' בחינות. יוסף בן רחל מארץ ויוסף בן יעקב משמים.

ג. אם לא זכו, תתחיל האתחלתא דגאולה באתערותא דלתתא כמו שהיה בימי כורש, בימי בית שני, מסטרא דשמאלא היינו במידת הדין, שמאלו תחת לראשי שנאמר על משיח בן יוסף, ותהיה ברשיון מלכי האומות ואחר כך תבוא שלמות הגאולה מסטרא דימינא, היינו במדת החסד, ועל ידי קו הרחמים על פי הכתוב ברחמים גדולים אקבצך".

ושם בהערות בהוצאת הרב כשר - באר יצחק בשם הגר"א:

"על ידי משיח בן יוסף תהיה חרות משעבוד מלכויות, ועל ידי משיח בן דוד תהיה חירות ממלאך המוות"¹⁸.

ראשית מסביר לנו הגר"א שהמציאות של משיח בן יוסף קשורה לאתחלתא דגאולה. נראה אם כן שמשיח בן יוסף שייך רק בתהליך של גאולה "שלא זכו", והגאולה היא בעתה. בגאולה זו אין הגאולה בדרך ניסית, ולכן היא באה בשלבים. השלב הראשון הוא השלב של ביאת הגאולה בדרך הטבע. ולכן היא תלויה באתערותא דלתתא, כלומר במאמץ אנושי. ורק לאחר השלב הראשון בא השלב השני, שהוא ניסים שיבואו ממרום מעבר לכלים האנושיים¹⁹.

נראה שאם עם ישראל זוכה והגאולה באה בדרך אחישנה, אין את השלב הראשון, אלא מיד מופיע השלב האחרון בגאולה.

לשלב הראשון קוראים שלב של משיח בן יוסף, והוא בא במידת הדין שהיא מקבילה להופעת הקב"ה בטבע בכלי העוה"ז, ואילו השלב השני הוא השלב בו מגיע משיח בן דוד, שבא במידת החסד שהיא הופעת הקב"ה, כמשפיע מעבר לכלים המוגבלים. בדברים אלו אנו יכולים לראות הקבלה עם דברי הרב קוק שבאר שמשיח בן יוסף בונה את הגוף הלאומי, ואילו משיח בן דוד את הנשמה הלאומית. הגוף יש בו הופעה המוגבלת בכלי העולם הזה. ואילו הנשמה היא בחינת אין סוף.

ובבאר יצחק באר שמשיח בן יוסף כולל את כל הפעולות הנועדות לרומם קרנם של ישראל מבחינה לאומית. ואילו משיח בן דוד נועד בכדי לרומם את ישראל למצב שאין צורך במיתה המבטאת את החסרון שיש בגוף, ומביא את ישראל למדרגה עליונה של חיים נצחיים.

18. א, ב-ג וכל מקור שיצוין להלן, בלא ציון שם הספר הינו מספר קול התור.

19. עיין עוד א, טו.

אולם בדברי הגר"א מתבאר שמשיח בן יוסף זה לא רק מי שעוסק בפועל בצדדים מעשיים וחומריים. אלא גם אנשי הרוח, שהם גורמים לסיעתא דשמיא, בחינת ניסים נסתרים בכל הפעולות הבאות בעתערותא דלתתא.

כך אומר הגר"א על רבים מגדולי ישראל שהם היו בחינת משיח בן יוסף. ואמר גם על עצמו שהוא בחינת נהורא דמשיח בן יוסף²⁰. הגר"א עצמו הופיע לעולם בשנים שלפי חשבוננו הגיע עת לגלות רזי תורה שזה חלק מתפקידי משיח בן יוסף. ולאחר מכן בשנת תקמ"ב הגיע העת להתחיל בפעולות מעשיות של קיבוץ גלויות, ובשנה זו רצה לעלות לארץ ישראל.

הגר"א מבאר באות כ, שמשיח בן יוסף מתגלה בשלשה סוגים.

א. כח עליון בבחינה של שר ומלאך אלוקים.

ב. צדיק ברור שזוכה לפי מעשיו לפעול לישועת ישראל.

ג. כח שנמצא ברבים מבני ישראל, אנשי מעשה, העושים לעסוק בקיבוץ גלויות.

חזו יעודו של משיח בן יוסף ומדוע הוא עומד לההרג

הגר"א הגדיר שעיקר תפקידו של משיח בן יוסף הינו קיבוץ גלויות. אולם ביתר פירוט נכתב בהמשך הספר בפרק ד.

א. קיבוץ גלויות.

ב. בנין ירושלים.

ג. ביעור רוח הטומאה על ידי נטיעת עצים בכל רחבי ארץ ישראל.

ד. הקמת אנשי אמונה.

ה. קידוש ה' (יתכן שהכוונה בעקבות מלחמת גוג ומגוג).

ו. גילוי רזי תורה.

כפי מה שבארנו בדברי הרב תפקיד משיח בן יוסף לדאוג לצדדים החומריים באומה. במצב הראשוני אי אפשר לפתח את שני הכוחות בבת אחת, משום שכל כח מחליש את הכח האחר, למרות, שבאידיאל שני הכוחות - הרוחני והחומרי, יכולים ליצור שלמות אחת. אולם כל עוד שהאומה אינה מוכשרת לאחד כוחות, אזי יבא הפסד מוסרי או מדעי אם ננסה להכניס את שניהם בחוברת אחת.

מבאר הרב במאמרו שלאחר שנות גלות מרובות כשהגלות פיתחה בעם ישראל את הכח הנשמתי, היה צורך להבריא את האומה מבחינה חומרית. אולם הנטייה לענייני החומר גם מחשיכה ומונעת את ההתעלות הרוחנית. "אמנם אם לא היתה הנטייה יוצאת בזעף גדול עד כדי התפשטות בלתי הגונה בישראל, היה נח לקבלה. הנטייה הקיצונית לצד החומר גורם לרוח התורה להעיק לה".

הריגתו של משיח בן יוסף נובעת מאי הכרת התנועה של משיח בן יוסף בעליונות הצד הרוחני, בכך שלשאלה מי בראש יש רק תשובה אחת - משיח בן דוד, המבטא את הרוח המיוחדת לעם ישראל. משיח בן יוסף צריך להיהרג מפני שיש גוזמא יתירה בהופעתו.

על פי דברי הרב, רבים רואים בתהליכים שקוראים עתה התקיימות דברי חז"ל. ההתפרקות של הציונות מכל ערכיה זוהי בעצם מיתתה של התנועה הציונית שביטאה בדאגתה לצדדים החומריים את משיח בן יוסף. בפרק הבא אנו נביא מדברי הגר"א שיבאר שככלות הכל לא ימות משיח בן יוסף.

אולם בדברי הגר"א שכלל במשיח בן יוסף לא רק את אנשי המעשה המתעסקים הצדדים החומריים, וכן בתפקידים של משיח בן יוסף כלל לא רק התעסקות מעשית, יש להוסיף הסברה מדוע יש גזירה שעתידי משיח בן יוסף לההרג?

ראשית נסביר האם יש להבחין בין משמעות היסורים בגלות לבין היסורים בעת הגאולה.

מה ההבדל בין יסורי גלות ליסורי גאולה

בארנו בפרק הראשון שהגיעה עת שכבר לא היה ניתן להשאר בגלות. הגלות היתה סכנה קיומית לאומה. גם מצד חילול ה', שהולך וגובר במשך ימי הגלות עד שמגיעים למצב שאין שם ה' מתגלה בעולם ויש חילול ה'. ומשום כך הקב"ה בא וגואל את ישראל גם כשעם ישראל עדיין לא גמר את זיכוכו, גם כשלא זכו. זהו הטעם לכך שהיסורים ממשיכים גם לאחר שעם ישראל מגיע לארץ ישראל. אולם כמו שהבאנו לעיל בדברי הנבואה תהליך הגאולה מתואר בפסוקים:

"וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו ומשפטתי תשמרו ועשיתם"²¹.

היסורים מוחבאים בתהליך הגאולה. ניתן לומר שיסורים בזמן תהליך הגאולה אינם יסורים המעטים חיים באומה. אלא הם בחינת יסורים לפני לידה. זאת בניגוד ליסורים שהיו בזמן הגלות שהיו יסורים שמיעטו את חיינו הלאומיים והיו בחינת חולי ומיתה חלקית.

וכך דברי הגר"א בספר קול התור:

"לדעת מראש כי אתחלתא דגאולה באה בדרך תבלים ונעמים. היא באה במידת הדין באתערותא דלתתא. עקבות משיח באים בחבלים ולפעמים גם בעקיפין, אך מצד שני לעומתה מידת החסד... לדעת מראש כי בעקבות משיח מכל צרה יוצאת ישועה. והישועה באה מתוך הצרה על פי הכתוב: 'עת צרה

ליעקב וממנה יושע²² שזה נאמר על משיח בן יוסף. לדעת מראש כי ארץ ישראל נקנית ביסורים, אבל בזה היא נקנית ממש²³.

ושם בהמשך נותן הגר"א שתי הסברות מדוע חייבת הגאולה לבוא בדרך זו.
א. מצד עם ישראל. ב. מצד הגויים.

א. ענין האתחלתא נובע מכך שזו דרך גאולה שלא זכו, וכפי שבארנו בפרקים הראשונים. הגאולה הרי היא רוב טובה שתבוא על ישראל במידת החסד. כדי שישאל יהיו ראויים לאור זה הם צריכים להזדכך ולהכין עצמם לקבלת אור זה. אם אור זה יבוא בבת אחת אין יכולת מצד אחד לקבל את רוב מידת הרחמים, ומצד שני אין אפשרות לעמוד במידת היסורים הבאים מכח מידת הדין שהרי עדיין עם ישראל הוא בחינת לא זכו. לכן הקב"ה עושה עימנו חסד, ומביא עלינו את הגאולה דרך מעשינו. כפי שנגביר את השתדלותנו בפעולות הקשורות באתחלתא כך הכלי שלנו ילך ויגדל, וכך גם נוכל לקלוט יותר מאור החסד. הקשיים שיש בדרך עבודתנו בפעולות של קיבוץ גלויות, נועדו כדי שנתגבר עליהם ונרבה באיתערותא דלתתא. ועל ידי כך ירבה אור הגאולה.

היסורים בגלות היו קשורים בנסיון הנאמנות שלנו לקבל יסורים למרות שעדיין הישועה היתה ישועה רחוקה. המבחן היה שלמרות שאין מצב של קרבת ה' אלינו אנו עובדים את הקב"ה גם במחשכים. המבחן מקביל למבחן הראשון בעקידה, שבו אנו צריכים למסור את נפשינו ולמות על קידוש ה'.

היסורים בעת הגאולה יש בהם בחינה אחרת. בעת הגאולה אנו מצפים לגאולה קרובה. אנו כבר בסוף הדרך, וכל עיכוב בגאולה הוא בעצמו יסורים. אנו נבחנים בעבודת ה' בעת שהוא קרוב אלינו והוא חפץ בעבודתנו, האם אנו מאמינים שתהיה סיעתא דשמיא במעשינו. המבחן הוא יותר מבחן במידת הבטחון ולא רק מבחן במידת האמונה. אנו נבחנים האם אנו מאמינים בכך שהקב"ה רוצה לגאול אותנו. אנו נבחנים בכח העשיה שלנו האם אנו מתמסרים כפי יכולתנו לקידום הגאולה. כאן נתבעת מאיתנו מסירות נפש על החיים. זה מקביל לאמונה שהאמין אברהם אבינו בקב"ה, שהקב"ה אוהב את יצחק, ושכסופו של דבר הקב"ה יגיד לו אל תשלח ידך אל הנער משום שאני אוהב את יצחק.

בדרך גאולה של 'זכו', הגאולה באה בדרך ניסית ללא התערותא דלתתא, בדרך 'זכו' עם ישראל במדרגה שהוא מסוגל לקלוט רוב טובה, מבלי שזה יזיק לו רוחנית. אבל בדרך זו הגאולה אינה שלו, אינה קנין עצמי הבאה ממנו. בדרך גאולה של 'לא זכו' עם ישראל לא מסוגל לעמוד ברוב טובה, לכן הגאולה יכולה לבוא רק על ידי מעשינו, אך כסופו של דבר מהלך הגאולה של 'לא זכו' נהפך להיות מהלך גאולה שלם יותר, בכך שאנו לא רק צופים מהצד במה שהקב"ה מאיר לנו אלא אור הגאולה נהיה חלק עצמי לנו, ואלו דברי הגר"א "ובכך נקנית ממש".

22. ירמיהו לו, ז.

23. קא, יג-א.

יש לציין שלפי הגר"א הגאולה השלמה ביותר היא שילוב של שני מהלכי הגאולה "בעתה אחישנה". תחילה תבוא הגאולה בעיתה בבחינת התערותא דלתתא, ולאחר מכן עם ישראל יהיה במדרגה שגם יהיה ראוי להתערותא דלעילא.

ב. היסורים שיסרו הגויים את ישראל במשך הגלות היו יסורים בכדי להוריד את קרנם של ישראל. אולם בכל זמן הגלות הגויים לא הרגישו מאוימים על ידי עם ישראל, בגלות עם ישראל במידה מסוימת מנותק מהמציאות הטבעית. החיים של עם ישראל בגלות הם בהנהגה ניסית. (הקיום וההשרדות של עם ישראל). הגויים לקחו לעצמם את העולם הזה ואילו עם ישראל התעסק בעולם הרוח.

אולם בגאולה של אתחלתא דגאולה, הגאולה היא בדרך הטבע כפי שבארנו לעיל. עם ישראל עומד לתקן גם את העולם הזה, והגויים מרגישים מאוימים. גאולת ישראל משמעותה היא חורבן לכל כוחות הרשעה שיש בעולם. הגויים עומדים ומנסים לעכב את המשך הגאולה בכדי להציל את נפשם.

"בפסוק 'אשר חרפו עקבות משיחך'²⁴. כל עקבות משיחא ביעודו של משיח הראשון משיח בן יוסף. וכנודע אויבי ה' ואויבי ישראל צוררים את כל פעולות האתחלתא דגאולה שבעקבות משיחא... וכבר מנו חז"ל את כל התלאות הבאות בעקבות משיח. ואנחנו אין לנו אלא לשען אלא אבינו בשמים ועל רצונו שאנו נעסוק באתערותא דלתתא"²⁵.

"עקבות משיחא באות בהפרעות ומכשולים מצד שרו של עשיו וגם על ידי ארמילוס הרשעשר הערב רב. אבל בסופו של דבר נופל ביד שרו של יוסף בעזרתו של משיח בן דוד... ולכן חלילה לנו לסגת אחור במשהו אם יהיה ח"ו איזה קושי, ...ולהיות בטוחים כי דווקא ממנה יושע, ומן המצר נגיע למרחביה"²⁶.

"לדעת ולזכור שגם כוחות הטומאה קליפות הסטרא אחרא, יש להם אותן דרגות שיש לקליפה דקדושה. אשר בהגיעם למלוא כוחם יכולים להשיג את כל גבורתם של עשו וישמעאל (שור וחמור דטומאה) ולהחריב את כל העולם. אך זה לעומת זה עשה אלוקים. לעומתם עומדים הדרגות של קדושה של ב' משיחין שור וחמור דקדושה, והם משיבים להם מלחמה שצרה"²⁷.

לסיכום פרק זה נביא עוד מדברי קול התור:

24. תהלים פט, נב.

25. ב, קג.

26. א.

27. ה, ה (בשינוי).

”עקבות משיחא - בשביל שני דברים נקראים עקבות, בשביל שבאים קימעא קימעא, ובשביל שכל סגולות הגאולה באות בדרך עקיבין היינו עקיפין, בדרך סחור סחור כדי שלא יתאחו בהם קליפות הטומאה”²⁸.

הטעם הראשון מבאר שעקבתא דמשיחא הוא מצד שבאים עקב בצד אגודל. וזה כפי מה שבארנו מצד יכולת עם ישראל להתקדם בגאולה. והטעם השני מצד שבאים בדרך עקיפין וזה מצד הגויים הגאולה מתחפשת בכדי שהגויים לא יעכבו אותה.

מדוע נגזר על משיח בן יוסף שיהרג

למדנו לעיל, שלמרות שיש תאורים כלליים על יסורים שיהיו בתהליך הגאולה, תהיה מלחמה מיוחדת, ובה יהיה מאורע חריג שאותו הגדירו חכמים כהריגת משיח בן יוסף. מאורע זה יגרום להספד גדול שיכלול את כל חלקי העם. מדוע היסורים מתוארים כיסורים הבאים בריכוז רב במלחמה אחת. על כך נביא מדברי הגר”א.

”חשף ה’ את זרוע קודשו לעיני כל הגויים”²⁹, היינו קדוש השם וזה נאמר על נצחון ישראל במלחמת גוג ומגוג על ידי משיח בן יוסף שיהיה אחרי גאולה ראשונה משעבוד מלכויות, וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו, היינו התגלות משיח צדקנו משיח בן דוד כי קדוש השם בעיני הגויים יפעול על החוטאים מישראל לשוב מדרכיהם הרעים, כי בראותם שהגויים מכירים בכח ה’ לעמו יבשו וישובו לה’, בהכרה וקידוש ה’, וזאת כוונת הכתוב: ‘בשוב ה’ את שיבת ציון היינו כחולמים, אז יאמרו בגויים הגדיל ה’ לעשות עם אלה, הגדיל ה’ לעשות עמנו”³⁰, היינו אחרי שהגויים יכירו במעשים הגדולים שה’ עושה עם ישראל אז יאמרו כל ישראל אף אלה שהם מקטני אמנה - ‘הגדיל ה’ לעשות עימנו’.

הגר”א אומר, שבתהליך היציאה משעבוד מלכויות יהיו קטני אמנה, ובכדי שגם קטני האמנה יחזרו בתשובה צריך שתהיה “רעידת אדמה”, זעזוע לאומי שאף אחד לא יוכל להתעלם ממנו, זה יגרום שאפילו קטני האמונה יכירו בשם ה’. הזעזוע יהיה במלחמת גוג ומגוג. לפי מה שבארו חז”ל חלק מן הזעזוע יהיה הריגת משיח בן יוסף. אולם הגר”א כפי מה שנסביר את שיטתו בפרק הבא מבאר שהזעזוע לא יהיה בקשר להריגת משיח בן יוסף, (לדעתו בסופו של דבר משיח בן יוסף לא יהרג), אלא רק לעצם המלחמה. כפי מה שמבואר ביחזקאל עם ישראל לאחר צרות הגלות ירצה להגיע לשלווה גשמית, משום כך הוא ידמיין שהגויים כבר קיבלו את גאולתם של ישראל כעובדה שאין להלחם בה. אולם פתאום תהיה מלחמה, והיא תגלה עד כמה הגויים בתת הכרתם נגועים בשנאת ישראל.

28. ב, קד.

29. ישעיה נב, י.

30. תהלים קכו, א.

"כה אמר אדני ה' והיה ביום ההוא יעלו דברים על לבבך וחשבת מחשבת רעה ואמרת אעלה על ארץ פרוזות אבוא השקטים ישבי לבטח כלם ישבים באין חומה וברית ודלתים אין להם לשלל שלל ולבזו בז להשיב ירך על חרבות נושבת ואל עם מאסף מגוים עשה מקנה וקנין ישבי על טבור הארץ"³¹.

"למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג שאם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד ברבו אף אתה אמור לו כלום יש בן שמורד באביו אלא הוה הכא נמי הוה"³².

ושם בפירוש עין איה:

"תכונת מלחמת גוג ומגוג היא כי יתעוררו עמים רבים להתקומם על אורם של ישראל ודעותיהם... ובאשר לפי סדר ההתפתחות האנושית נראה הדבר שכבר קנה הרעיון הנשגב של דעת ה' את לב העמים המשכילים, ואיך תתהפך כחומר הדעה המוסרית הנעלה הזאת..."

התוצאות של המלחמה יביאו בתחילה את הגויים להכיר בגדולת הקב"ה. זה יעורר מהלך תשובה גם בתוך עם ישראל. זה ודאי עולה יפה עם דברי חז"ל בגמרא בסוכה שהתוצאה של מלחמת גוג ומגוג שיצר הרע יהרג ויעלם מן העולם.

הגר"א לא מסביר מדוע לאחר שעבוד הגלויות עדיין יש קטני אמנה. יתכן שכאן נזדקק להסבר הרב קוק שהיציאה מהגלות גורמת לאי שיווי משקל בין ההתעסקות בחומר לבין העיסוק ברוח. העסוק בבניית הצד החומרי של האומה יגרום לשכיחת הרוח. ורק ברגע שמגיעים למבוי סתום ביחס בין ישראל לגויים במלחמה נוראית כשהמשמעות שכל העוצמה שהיתה בתנועה, שהתעסקה בצדדים המעשיים פושטת רגל, ומצד עצמה אין לה כח עמידה במאבק עם הגויים, (לפי דברי חז"ל ייהרג משיח בן יוסף), מגיעים להכרה, שכח ישראל תלוי בה' אלוֹקיו.

ניתן להוסיף שמכיון שתהליך הגאולה לא מלווה בניסים גלויים, והכל תלוי באתערותא דלתתא ובמאמץ אנושי, הדבר יכול להעלים את התפקיד המרכזי של הקב"ה בתהליך גאולת ישראל. העיסוק המרובה במאמץ האנושי גורם להנמכת הרוח, ולהתבונן על עם ישראל כעם הדומה לשאר העמים.

"ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו' וזוהי אחת מתכונות של יוסף ולא רק בדורו כי אם בכל דור ודור אשר הוא משיח בן יוסף מכיר את אחיו והם לא מכירים אותו, ומעשה שטן הוא המסתיר את תכונותיו של משיח בן יוסף שאין מכירים בעקבות משיח וגם מזלזלים בהם... ואילו ישראל מכירים את יוסף היינו עקבות דבן יוסף היינו נגאלים מיד"³³.

31. יחזקאל לח, י-יב.

32. ברכות י, א.

33. ב, לט.

צריך לומר שהתופעה של קטני האמנה היא אימננטית לתהליך, מכיון שאור הגאולה חייב להופיע בהסתר. כל התהליך נראה טבעי-אנושי יזום על ידי בני אדם כמעט הכרחי, שללא מסורת של תורה אי אפשר לזהות את הקב"ה הפועל בלבוש הטבעי-אנושי. רק מכח הארת התורה ניתן לראות ש'הנה זה עומד אחר כותלנו'.

מעשי משיח בן יוסף עלול להתפס כעיסוק בעולם הזה. לא מבינים שזה עיסוק רק בנקודת הקודש שיש בטבע, עיסוק בחיבור השמים לארץ. אולם אם לא מכירים בכך היציאה משעבוד גלויות לא מתדירה לזהות הלאומית שלנו את הסגולה המיוחדת לישראל, לא מכירים ביעוד הגדול שיש לעם ישראל כעם סגולה. זוהי קטנות האמונה, שלא מאמינים שעם ישראל יהיה המעצמה הרוחנית שתנהיג את העולם. מלחמת גוג ומגוג עושה את עם ישראל מעצמה בעל כורחם. לפי דברי חז"ל תהליך זה קשור למכה גדולה שתהיה למנהיג ישראל, שכנראה הוא היה תחליף לאמונה בה'. ועתה בהריגתו עם ישראל ישוב אל ה'.

הגזירה להריגת משיח בן יוסף תתבטל

למרות דברי חז"ל המתארים את מלחמת גוג ומגוג כמלחמה שלא רק הגויים יובסו, אלא גם תהיה צרה גדולה לעם ישראל כשהביטוי שנתנו חז"ל לכך זה הריגת משיח בן יוסף, אומר הגר"א ויחד עימו רבים מגדולי ישראל דברים מחדשים על כך.

"עוד יוסף חי' השיטה היסודית של רבנו היתה 'עוד יוסף חי' היינו שמשיח בן יוסף חי ויחיה ותתבטל הגזירה לההרג על ידי ארמילוס הרשע כי כאמור בו תלויה כל האתחלתא דגאולה מכל הבחינות... הגזירה מתבטלת באופן שנחלקת לחלקים קטנים כמשל המובא במדרש: משל למלך שכעס על בנו ונשבע לזרוק אבן גדולה. אח"כ ניהם ורחם עליו, ובכדי לקיים שבועתו שבר את האבן הגדולה לחלקים קטנים וזרק עליו את החלקים האלה אחד אחד. נמצא שלא נהרג ובכל זאת סובל גם מהחלקים הקטנים. והם תבלי משיח הבאים קימעא קימעא יחד עם תתקצ"ט עקבות משיח, באופן שגם הגזירה מתחלקת לתתקצ"ט חלקים קטנים, ולעומתם צד הישועות כמרומו בפסוק 'עת צרה ליצקב וממנה יושע'".^{34,35}

המשמעות של דברי הגר"א שאין לחשוש מצרות נוראיות שמתוארות סביב מלחמת גוג ומגוג. נראה מדבריו שאינם נוגעים רק לצרות שתהיינה במלחמת גוג ומגוג אלא הגר"א מלמדינו בדבריו שכל תהליך הגאולה לא יהיה בקפיצות ובהופעות פתאומיות. הגאולה היא תהליך ארוך הכולל אלף מדרגות שצריך להשיג. דרך השגתם הינה שילוב קבוע של צרה וישועה ממנה שגורמת להתקדמות כללית בדרך הגאולה וכפי שהסברנו בפרקים לעיל.

34. א, ז-א.

35. כדברי הגר"א מביא הרב כשר גם בביאור אדיר במרום. וכן הביא גם האר"י הקדוש בשער הכוונות. כך גם דברי תלמידו ר' חיים ויטאל בשם רבו האר"י הקדוש בספר שער הגילגולים. וכך הביאו בשם גדולי האדמו"רים כגון המגיד מקוזניץ.

כיצד מתבטלת הגזירה

מנין ידעו זאת גדולי הדורות אין אנו יודעים, ודאי גם ברוח הקודש. אולם הכיצד ניתן לעקור מקראות ודברי חז"ל. על כך מבאר לנו הגר"א שהגזירה היתה מתקיימת ללא מספר תנאים שנשתנו. אולם על ידי מספר דברים הקב"ה המיר את הגזירה ותהליך הגאולה יכול להיות מושלם ללא זעזוע ורעידת אדמה.

"הגזירה מתבטלת על ידי אריכות הגלות ועל ידי יסוריו שסובל ונושא חליינו, ועל ידי מעשים הנעשים במסירות נפש לקיבוץ גלויות שזה תפקידו ועל ידי חבלי משיח ויסורי ארץ ישראל ועל ידי תפילתנו בכל יום תמיד בעד חייו והצלחתו של משיח בן יוסף"³⁶.

"וכלל גדול הוא כל סבל וכל צער שישראל סובלים מגויים, הן הכלל והן הפרט ומכל שכן בעבודת קבוץ גלויות, ממעטין ומנכין מהיסורים של מלחמת גוג ומגוג. אשריהם בני ציון היקרים העומדים בפרץ נגד פראי אדם מבני הגר כמו שמובטח לנו, וזאת התרופה היותר גדולה ובטוחה להקל אף להסיר את כל יסורי גוג ומגוג וכל יסורי ארץ ישראל, הוא תיקון המידות עם הקמת אנשי אמנה בעיר הקודש ירושלים שעל ידי זה גאולת אמת וקידוש ה' שהם עיקרי תכלית של כל מעשינו".

"וכבר בארנו לעיל שככל שעקבות משיח מתקדמים בקבוץ גלויות, מתגבר הסטרא אחרא בכל עוזו במלאכתו העיקרית לכחש ולעקור את האמת והצדק כאמרם חז"ל בעקבות משיח האמת נעדרת"³⁷.

בדברי הגר"א אנו רואים שיש את הדרכים הראשונות המופיעות בפרק א, שהן אינן פותרות את הבעיה מן השורש, ויש צורך ביסורים. אלא שעל ידי דברים מסוימים מצליחים לגרום שהיסורים לא יהיו בצורה שאין "בן המלך יכול לעמוד בו". אולם בפרק שני הגר"א מוצא תרופה אפילו להסיר מהשורש את יסורי גוג ומגוג.

בפרק זה נבאר את החלק הראשון.

באופן כללי ניתן להבין את דברי הגר"א בשני רובדים.

א. היסורים ברצף תהליך הגאולה הם מהווים תחליף לזכוך שהיה נעשה בצורה מרוכזת במלחמת גוג ומגוג. הדברים שמזכיר הגר"א פועלים מבחינה סגולית על האומה

ב. המטרה של מלחמת גוג ומגוג היא להביא את העולם לאמונה בקב"ה ובישראל עמו. במקום להגיע לכך בדרך של זעזוע ניתן לבנות אמונה בקב"ה ובישראל בתהליך. הדברים שמזכיר הגר"א הינם מקדמים את ישראל לאמונה בגדולתם ובקב"ה.

אריכות הגלות - כתוצאה מכך שהגלות התארכה, חלק מן הזכוך שנועד להעשות על ידי מלחמת גוג ומגוג כבר נעשה בגלות. עם ישראל מגיע לארץ ישראל כשאינן צורך לזעזוע אותה.

36. א, 1-א.

37. ב, קלו.

מלחמת גוג ומגוג נועדה להחזיר את שיווי המשקל שבין העיסוק בחומר לעיסוק ברוח. אולם לאחר הגלות הארוכה עם ישראל נהיה עם, ששאיפותיו הינם שאיפות טהורות. כל מה שנראה כנטיה גסה לחומר זה רק "מלבר" מבחוץ. עם ישראל בתוכו שואף לגדולות. במשך תהליך הגאולה עם ישראל לנסה למצוא את מנוחתו בחומר, אך משום תכונתו הפנימית הוא לא ימצא בחיי החומר משמעות ויחזור אל אלוהיו.

אריכות הגלות הטביעה בעם ישראל את הידיעה שאנו לא עם ככל הגויים. הגלות הארוכה הצליחה ליצור חומת ברזל בין ישראל לבין הגויים. הרצון של עם ישראל להדמות לכל הגויים הוא רק לצורך הלימוד של בניית המסגרות המעשיות. אולם השאיפות לגדלות והידיעה שלא עברנו את הגלות בכדי להיות ככל העמים, יתגלו לאחר שעם ישראל ימצא את כל מה שניתן ללמוד מן הגויים.

יסורים שסובל משיח בן יוסף - יש צדיקים שנשמתם מנשמת משיח בן יוסף, וכל מעינם נתון לישועת ישראל. הצדיקים בעם ישראל הם כמו הנשמה בתוך הגוף. הצדיקים הם שנותנים את המשמעות הרוחנית לכל אנשי המעשה, ומכיון שהצדיקים מצד עצמם ראויים לגאולה, הרצון של צדיקי ישראל לראות בישועת כל ישראל וצערם בעיכוב הגאולה גורם לזכויות לכל עם ישראל.

מעשים הנעשים במסירות נפש לקבוץ גלויות - דרך הגאולה היא על ידי איתערותא דלתתא. הצורך ביסורין הוא כדי לרומם את האדם להתעסק בעיקר, ואם אנו מתמסרים לישועת ישראל מעצמנו, אם כן אין צורך ביסורים, מכיון שאנו כבר מתעסקים בעיקר. כל מסירות נפש נובעת מאמונה בדבר גדול שלמענו ראוי למסור את הנפש. מסירות נפש לקבוץ גלויות מבטאת את עומק אמונתנו בסגולת ישראל ובגדולת גאולתם.

חבלי משיח ויסורי ארץ ישראל - עצם העיכוב בגאולה מלמדנו שהגאולה היא ענין מרומם, ושכדי לזכות לגאולה יש לעבור הרבה תחנות עד להשלמתה. עצם היסורים על ארץ ישראל והמשך החיים בארץ ישראל למרות היסורים מעמיק בנו את ההבנה לערך העצום שיש בקדושת ארץ ישראל.

תפילות בעד חייו של משיח בן יוסף - התפלה היא ביטוי לאמונה הגדולה ביותר, שכל מעשנו ערכם לא בצד הגלוי שלהם אלא מצד הסיעתא דשמיא שבהם. אין גאולת ישראל דומה לתהליך גאולה טבעי אנושי.

המלחמה על ירושלים - ואנשי האמנה

כדי להבין את דברי הגר"א שהבאנו לעיל לענין הקמת אנשי אמנה בשערי ירושלים נביא עוד מדבריו על ירושלים.

למרות שהגר"א סובר שנתבטלה הגזירה, בכל אופן בנביאים מתוארת מלחמה שבה כל הגויים עולים על ירושלים. הגר"א סובר שלא תהיה מלחמה שתגרום זעזוע, אולם בכל אופן תהיה מלחמה על ירושלים והיא תגרום לברור אמוני ולהשלמת נצחונם של ישראל על הגויים.

"פתח שערי ירושלים"³⁸ - דא פתחא דקרתא שבחו"ל אשר שם עיקר מלחמתם של ב' משיחים נגד שרו של עשיו וזהו סוד מעמק עכור לפתח תקוה"³⁹.

"התפקיד הכללי של שני המשיחין הוא הגנה ומלחמה נגד שלשת ראשי הקליפות, עשיו ושמעאל וערב רב. תפקידו המיוחד של משיח בן דוד נגד ושמעאל קליפת הימין. תפקידו המיוחד של משיח בן יוסף נגד עשיו קליפת השמאל. שניהם יחד נגד עשיו ושמעאל שהם שור וחמור דטומאה. ההודווגות של עשיו ושמעאל הוא על ידי ארמילוס הרשע שר הערב רב ויכולה להחריב את ישראל ואת כל העולם כולו. עיקר השאיפה של הערב רב הוא לזווג את עשיו ושמעאל ולהפריד בין המשיחין. קליפת ערב רב פועלת רק בעקיפין לכן המלחמה בערב רב היא המלחמה הכי קשה ומרה. עלינו להתגבר בכל שארית כוחנו במלחמה זו, וכל מי שאינו עוסק בפועל במלחמה נעשה שותף לקליפת ערב רב. עיקר כח של הערב רב הוא בשערי ירושלים"⁴⁰.

כל הדברים שהובאו לעיל קשים להבנה, אולם נוציא מהם מספר דברים. הסכנה לקיום משיח בן יוסף היא כשהוא לא מאוחד עם משיח בן דוד. כבר הבאנו בתחילת המאמר שמשיח בן יוסף זה ההתעסקות עם הארץ ואילו בן דוד ההתעסקות עם השמים. חיבור שני המשיחים מביא את העולם ליצודו. התיקון של העולם הזה, של הארץ, בא על ידי משיח בן יוסף. התיקון של היחס לשמים זה משיח בן דוד. והחיבור בין השמים והארץ זה החיבור בין שני המשיחים.

ירושלים זהו המקום שבא למכתן כל המפעל של משיח בן יוסף. ירושלים מחדדת את השאלה, האם משיח בן יוסף מחובר לשמים, או שכל עבודת הגאולה לתיקון הארץ היתה מנותקת מהמגמה - שהיא לשם שמים.

עשיו (יתכן בימינו אירופה או אמריקה), כח שמנצל את הארץ ולא מתקן אותה. ושמעאל מבטא את הכח שמשמש בשמים שלא לשם שמים אלא לשם עצמו, והשר של הערב רב מתנגד לחיבור בין שמים וארץ. ההשפעה של הערב רב בישראל באה לידי ביטוי בקטני אמונה שלאחר כל הברכה הגדולה שהקב"ה הביא לישראל באתחלתא דגאולה הם לא מאמינים שזה קשור לשמים, קשור למגמה גדולה של עם ישראל. ענין זה מתברר במאבק על ירושלים.

מכאן אנו יכולים להבין את דברי הגר"א, שרואה את התרופה לכל יסורי הגאולה בהקמת אנשי אמנה בירושלים. אנשי האמנה הם אלו שידעו לחבר בין שמים וארץ. הם האנטי-תזה לקטני האמונה. כל הצורך למלחמת גוג ומגוג ולהריגת משיח בן יוסף משום קטני האמנה. אולם כשיש אנשי אמנה, תורתם ואמונתם גורמת לכך שהאור השלם ידחה את מיעוט האור שיש לקטני האמנה.

הגר"א משרטט את שלבי האתחלתא דגאולה המעשית בהתערותא דלתתא:

38. ירמיהו א, טו.

39. ב, קכ.

40. ב, ב.

- א. קבוץ גלויות.
- ב. בנין ירושלים.
- ג. ביעור רוח הטומאה על ידי נטיעת ארמת הקודש וקיום המצוות התלויות בה.
- ד. גאולת האמת על ידי הקמת אנשי אמנה.
- ה. קדוש השם.
- ו. גלוי רזי תורה.
- ז. תקון עולם במלכות שדי.

הקמת אנשי האמנה זהו השלב שבו עוברים מהתעסקות רק בצדדים המעשיים של הגאולה לשלב של נתינת השם והתכלית לכל המפעל ומכאן השאלה העומדת על הפרק, ברור המגמה של תהליך הגאולה.

מי הם אותם אנשי אמנה, שיכולים לתת תשובות לשאלות של קטני האמנה.

על כך מובא בספר קול התור קריאה לבניית חבורות שהמחבר ביניהם הוא שאיפות משותפות להתקדם במידות ועבודת ה'. ומובאים שם שבעה תיקונים שהשורשים שלהם בתיקונים סודיים וכוונות, אולם בשילוב תקוני המעשה הקשורים בהם.

ואלו הם ההגדרות:

"השתוות - היינו שעל כל אחד להשתוות עם הכלל, לא להתנשא, לא להתגדל על אחרים לא בגשם ולא ברוח.

התעלות - על כל אחד להתרומם מדרגת הבהמות והחומריות השפלה. לעלות במידות ברגש וחינוך, כי האדם העומד במקום אחד, היינו שאינו שואף לעליה רוחנית ואינו מתרומם, דומה הוא לבהמה ועלול למעשים רעים כחית השדה.

התכללות - כל ישראל ערבים זה בזה. כל פרט הוא חלק מהכלל. אין נפרד פרטי בישראל מכל הבחינות הן בהרמת קרן הכלל והן בעזרת אחרים, וגם בתוכחה זה לזה.

הטהרות - הטהרות מנטיות תאוות טבעיו המשחיתות את הגוף והנפש. הטהרות מהרהורי טומאה. לשאוף לטהרה המביאה לרוח הקודש.

התחדשות - היינו אחרי הגרדות האלו צריך כל אחד לחדש חידושים בתורה ומעשים טובים, כי לכל אחד יש שליחות מיוחדת לחדש בתורה וליצור פעולה טובה בעד הכלל.

התגברות - מי שזכה לכל הדרגות הקודמות יש לו אז כח להתגבר על כוחות הטומאה לא רק במלחמת הגנה אלא במלחמת תנופה "להגנת ישראל". בעור רוח הטומאה, שהיא הרוח הרעה של עמלק, לבערה מקרב ישראל.

התיחדות - אחרי העליה בכל ששת הדרגות הקודמות אפשר להשיג את הדרגה של יחוד קב"ה ושכינתיה והחזרת שכינה לציון ושלמות הגאולה".⁴¹

אנו רואים מספר דגשים בתכונתם של אנשי האמנה.

א. דוגמא אישית - אי אפשר להיות מאנשי אמנה ללא דוגמא אישית, אלא בכך שאדם לא אגואיסט וחושב על עצמו, ובכך שהם מצליחים להתמודד בחייהם האישיים עם החומר. רק כשבאופן אישי הם לא משועבדים לנטיות החומריות הם יכולים להוביל תנועה שתאיר לכל העולם את היחס הנכון אל החומר. (השתוות - הטהרות - התעלות).

ב. שאיפות גדולות - שאיפות להוסיף טוב בעולם. לא להסתפק במועט ברוחניות. השאיפות כוללות תחושה של שליחות אישית עד שהעולם יגאל בשלמותו. כל אחד מבני החבורה צריך להתפתח לפי נטיותיו הרוחניות. השאיפות הגדולות הם ביטוי לרוח האמונה המפעמת בחבורה.

ג. רצון להשפיע ולתקן את האומה - צריך ענווה. היכולת להשפיע על אחרים תלויה בכך שלא נותנים לאחרים תחושה של עליונות. מאמינים בכוחות של האחרים להתקדם. היכולת להשפיע תלויה בהבנת ערך הכלל, ועשיית עצמו שיריים לצורכי האומה. רק תנועה עם פנים אל האומה תוכל לחולל מהפך אמוני באומה. (השתוות - התכללות - התחדשות).

ד. עצמיות - עוצמה רוחנית גדולה, שגורמת לכח עמידה מול הרעיונות הניזונים מרוח שזרה לאומה. עוצמה רוחנית שבונה חבורה אמונית שיכולה להוות דגם חיקוי לכל האומה (התגברות - התיחדות).

לסיכום נסיים בדברי הגר"א:

"אחד האמצעים העיקריים לקיומה של כל עבודתנו היא הקמת אנשי אמנה, על פי חז"ל 'לא חרבה ירושלים אלא משום שפסקו בה אנשי אמנה' ויש להקים אנשי אמנה, שמבלעדי זה אין שום ערך לכל עמלנו ופעלנו חס וחלילה".

41. ה, בשנויים והשמטות קלות.